

dr. OLIMPIU
MATICHESCU

Semnificația politică a manifestărilor antifasciste de masă din București, de la 1 Mai 1939

Campania politică, organizarea de către P.C.R. a zilei de 1 Mai 1939, s-au desfășurat în condiții specifice, diferite de cele din perioadele precedente. Pornind de la constatarea că în pofida oricăror măsuri represive clasa muncitoare nu putuse fi împiedicată să sărbătorească evenimentul în mod revoluționar, prin afirmarea năzuințelor sale economice și social-politice, autoritățile își propuseseră în acest an să-i denatureze caracterul și semnificația istorică, preconizând imprimarea unui conținut oficial, de sprijinire a regimului de dictatură regală întrunirilor și demonstrațiilor pentru a căror organizare uniunile de breaslă le ceruseră aprobarea prealabilă. Concret, în concepția guvernanților, ziua de 1 Mai (decretată „zi de sărbătoare a muncii naționale”) trebuia să se desfășoare într-un cadru „pașnic” și „legal” și să „evidențieze”, în acest an, „unitatea de interese” dintre regim și masele populare, o „armonizare” și o „lichidare” a contradicțiilor, a luptei de clasă. Pentru a da evenimentelor un caracter cât mai festiv, a fost convocat, în București, la cererea guvernului, primul Congres general al breșelor, la care urmau să participe reprezentanți din întreaga țară. Lucrările sale urmau să se desfășoare în prezența autorităților guvernamentale¹.

Este meritul Partidului Comunist Român, că în acele condiții, înfruntând teroarea dezlănțuită împotriva sa, a găsit din nou orientarea tactică cea mai potrivită, reușind, pe baza colaborării cu socialiștii și social-democrații, să dejoace intențiile autorităților, să transforme întrunirile și demonstrațiile din ziua de 1 Mai 1939 în puternice acțiuni de protest contra regimului de dictatură regală, împotriva fascismului și pregătirilor de război, pentru apărarea independenței, suveranității naționale și integrității teritoriale a patriei.

Între primele măsuri luate de partidul comunist în cadrul campaniei politice de la 1 Mai 1939, se înscrie convocarea unei ședințe largite a Comitetului organizației locale din București a P.C.R., la care au participat și secretarii Comitetelor raionale de partid din capitală². Cu acest

¹ Vezi detalii la Olimpiu Matichescu, 1 Mai 1939 moment semnificativ în lupta poporului român împotriva primejdiei fasciste, pentru apărarea independenței și suveranității naționale, Edit. politică, București, 1974.

² Ședința a avut loc în casa conspirativă a partidului din strada Corăbiei (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 222, f. 30; fondul nr. 5, dosarul nr. 1153, f. 429—432).

prilej, a fost constituită o Comisie conspirativă³, care a primit sarcina să coordoneze transpunerea în fapt a programului partidului comunist. Comisia număra, printre cadrele sale de frunte, alături de Ilie Pintilie și Nicolae Ceaușescu, pe Constantin David, Alexandru Iliescu, Teohari Georgescu⁴.

Totodată, din inițiativa conducerii Partidului Comunist Român, s-au purtat tratative cu Partidul Social-Democrat — un rol însemnat revenind, în acest context, militanților socialist Ștefan Voltec. Cu prilejul acestor tratative, s-a realizat o înțelegere privind unitatea de acțiune a celor două partide muncitorești, acord care a stat la baza manifestărilor revoluționare, a întrunirilor și demonstrațiilor de masă care au avut loc la 1 Mai 1939.

Apreciind prestigiul de care se bucura partidul comunist, politica sa revoluționară și patriotică în sinul poporului român, influența tot mai mare pe care comuniștii o aveau asupra maselor de muncitori, participanții la ședința Comitetului local din București al P.C.R. au hotărât ca toată activitatea partidului pentru pregătirea sărbătoririi zilei de 1 Mai să se desfășoare în cadrul și prin breslele muncitorești⁵. Trebuie subliniat, că întreg ansamblul de pregătiri și măsuri organizatorice care au determinat caracterul revoluționar, antifascist și patriotic atât de accentuat al întrunirilor și manifestațiilor din București, de la 1 Mai 1939, este strins legat de munca entuziastă desfășurată de activiști de frunte ai partidului în cadrul breslelor, de tineri revoluționari printre care Nicolae Ceaușescu și Elena Ceaușescu (Petrescu). Prezența tovarășului Nicolae Ceaușescu în comisia conspirativă de organizare a zilei de 1 Mai poartă în sine, desigur, semnificația prețuirii pe care partidul o acorda meritelor personale, discernământului său politic, dirigenției și intransigenței revoluționare pe care le probase în numeroase împrejurări, dar și grija pentru realizarea obiectivelor strategice și tactice pe care P.C.R. le urmărea în această epocă istorică, anume: înfăptuirea unității de acțiune a clasei muncitoare, reorganizarea Uniunii Tineretului Comunist și crearea Frontului popular antifascist, organism politic menit să salveze independența, suveranitatea națională și integritatea teritorială a patriei.

Pentru a întări conspirativitatea acțiunilor sale și a împiedica suspendarea de către autorități a programului aprobat, ultimele instrucțiuni privind modul de participare la acțiunile organizate au fost transmise, în București, abia în dimineața zilei de 1 Mai, cu câteva ore înaintea începerii întrunirilor. Potrivit acestor indicații transmise de Comisia conspirativă de organizare a zilei de 1 Mai, secretarii organizațiilor raionale de partid din capitală au primit sarcina de a mobiliza întreg activul partidului comunist din București și alți muncitori revoluționari (social-

³ Cunoscută și sub denumirea de „Comitet conspirativ”.

⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 223, f. 30; fondul nr. 5, dosarul nr. 1153, f. 420—422.

⁵ Ibidem.

liști, social-democrați sau fără de partid) „care sînt cunoscuți maselor muncitorești și care prin activitatea lor politică sau sindicală se bucură de autoritate”.⁶

În dimineața zilei de 1 Mai 1939, capitala căpătase un aspect aparte, impresionant prin marea mobilizare a forțelor proletare. Mii de oameni ai muncii, bărbați, femei, tineret, de cele mai diferite profesii se îndreptau spre sălile de întrunire. La 9 dimineața sala și grădina cinematografului Tomis, din calea Căilărașilor nr. 11 deveniseră neîncăpătoare pentru numărul mare de participanți. Deasupra mulțimii entuziasmate, comuniștii, muncitorii social-democrați înălțau pancarde cu revendicări muncitorești și antifasciste: *Vrem 8 ore de muncă!*, *Cerem mărirea salariilor!*, *Trăiască independența națională a țării!*, *Să apărăm granițele împotriva agresorului hitlerist!*, *Jos fascismul!*, *Vrem front patriotic!*, *Unire cu toate popoarele democratice!*, *Trăiască pacea!*, *Trăiască U.R.S.S.!*

Reprezentanții breslelor care au luat cuvîntul au criticat pe cei care ridicau în slavă așa-zisa „inițiativă” a guvernanților față de clasa muncitoare. Ei au arătat că regimul dictaturii regale a adus cu sine înăsprirea exploatarei clasei muncitoare, înrăutățirea condițiilor de trai ale întregului popor, restrîngerea drepturilor și libertăților democratice.

Condamnînd politica concesivă a guvernului de dictatură regală față de Germania hitleristă, de la tribuna întrunirii vorbitorii chemau clasa muncitoare să-și consolideze unitatea de acțiune, să lupte pentru apărarea păcii, independenței economice și politice a țării, a integrității sale teritoriale. „Muncitorimea este baza păcii atât de dorită astăzi” — arăta în cuvîntul său Simion Rusu — subliniind în continuare că ea va ști să-și facă datoria patriotică, apărînd cu fermitate granițele țării față de un eventual atac al agresorilor fasciști⁷.

După terminarea întrunirii, mii de oameni ai muncii, incolonați, au parcurs diferite străzi ale capitalei, îndreptîndu-se spre Sala Aro, unde avea loc Congresul breslelor. Primul „Congres general al breslelor”, întrunind 1500 de delegați, a fost deschis de Mihail Ralea, ministrul muncii, printr-o expunere privind principiile de organizare și activitatea breslelor profesionale.

Discursul pronunțat cu acest prilej de Armand Călinescu, președintele Consiliului de Miniștri, avea să evidențieze, odată în plus, situația deosebit de critică prin care trecea în această epocă poporul român, expus acțiunilor revanșarde și revizioniste ale statelor fasciste și, ca urmare, necesitatea stringentă a realizării unității naționale în fața agresorului nazist. Respingînd agitațiile naziste, Armand Călinescu a subliniat dorința poporului român de a trăi în pace și în bună înțelegere cu toate națiunile lumii. „Cînd însă, se va schița de undeva — arăta el — o încercare de atingere a teritoriului nostru, ea se va izbi de cea mai hotărîtă și cea

⁶ Olimpiu Matichescu, *Op. cit.*

⁷ „Scnteia” din 1 iunie 1939; Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 1182, f. 439—443; fondul nr. 68, dosarul nr. 6146, f. 22—26.

⁸ Ibidem.

mai neclintită rezistență... Această politică nu este numai politica guvernului sau politica unui grup de oameni; aceasta este politica țării, este politica națională”⁹.

Promptitudinea cu care proletariatul român răspunsese la mobilizarea armată, cit și gestul de a contribui material la eforturile de apărare a țării, îl impresionaseră profund pe Armand Călinescu. „Avem o muncitorime minunată și însuflețită de sentimentul patriotic și național — ținea să declare ei. Am spus-o și altă dată, o repet și astăzi — generația care ne-a precedat a avut nobila misiune de a realiza unitatea națională. Generația noastră a răspuns la datoria ei de a se sacrifica pentru păstrarea ei. Ce este rezistența noastră, a avut prilejul să simtă toată lumea; toți cei care au văzut elanul patriotic cu care rezerviștii noștri au alergat în cârmă au putut să înțeleagă. Iar acea mișcare, care de pretutindeni se schițează de la cea mai modestă manifestare, până la cea mai largă, care constă în opera de contribuție pentru apărarea țării este cea mai strălucită dovadă a stării noastre sufletești”¹⁰.

Despărțit prin natura și interesele clasei burgheze din care făcea parte de înțelegerea ideologiei revoluționare a clasei muncitoare, Armand Călinescu se găsea însă prin atitudinea sa antifascistă pe poziții patriotice similare cu cele promovate în permanență de Partidul Comunist Român față de necesitatea luptei pentru apărarea suveranității și independenței naționale. Discursul pe care l-a pronunțat la 1 Mai 1939 la Congresul breslelor muncitorești, evidențiază, pe lângă acest fapt, și concluzia că nevoile și aspirațiile supreme ale poporului român impuneau, în această epocă istorică, o acțiune unită a tuturor forțelor națiunii. Referindu-se la aceste eforturi, de realizare a unității naționale împotriva primejdiei fasciste și de război, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a țării, Secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, sublinia că, paralel cu înfăptuirea unității de acțiune proletară în breslele profesionale, clasa muncitoare a reușit, în condițiile complexe ale acestor ani, să lărgască cadrul de colaborare cu elementele de stînga, „cu forțele democratice din rîndul partidelor burgheze, precum și cu unii membrii ai guvernului de dictatură regală”¹¹.

Paralel cu Congresul general al breslelor care se desfășura în sala Aro, în Sala Eintracht a avut loc întrunirea breslelor de meșteșugari, mici patroni din capitală. Au participat 500 de persoane. În cuvîntul unor vorbitori au fost abordate probleme importante ca: necesitatea restabilirii drepturilor și libertăților democratice, pericolul fascist și de război, necesitatea unității de acțiune a clasei muncitoare¹².

Participanții la Congresul breslelor și la cele două întruniri muncitorești din Sala Tomis și Sala Eintracht s-au întîlnit — în jurul orei 12 — în Piața Romană, de unde, încolonați, în șiruri de 6 persoane, au pornit demonstrația, urmînd traseul stabilit: Piața Romană — Calea Victoriei

⁹ „Timpul” din 3 mai 1939.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 10, Edit. politică, București, 1974, p. 240—241.

¹² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 3, dosarul nr. 1153, f. 437—438; fondul nr. 68, dosarul nr. 6446, f. 32—33.

— Splaiul Independenței — Bulevardul 1848 — Bulevardul 11 Iunie — Parcul Libertății. Chiar de la început, pe prima porțiune a traseului, până la Palatul regal, numărul demonstranților a crescut considerabil cu mii de muncitori și alți cetățeni ai capitalei. Astfel, de la aproximativ 4.000—5.000 de persoane participante la congres și la întrunirile amânate, pe străzile orașului au defilat 20.000 de oameni ai muncii, din piepturile cărora, spre stupefacția autorităților aflate în fruntea cortegiului, au răsunat cu putere chemările partidului comunist¹³.

Într-o atmosferă de puternic avânt revoluționar, de la un capăt la altul al uriașului cortegiu și de-a lungul întregului traseu masele muncitorești și-au manifestat neconținut ostilitatea și indignarea față de politica conciliantă adoptată de regimul de dictatură regală față de Germania nazistă și pericolul care amenința țara. „Calea Victoriei avea aspectul unui cîmp de manifestație revoluționară“ — recunoșteau în rapoartele lor organele represive. Trăiască democrația!, Vrem România liberă și independentă!, Cerem abrogarea pactului economic germano-român de trădare a țării!, Vrem respectarea granițelor!, La ghilotină cu Hitler și Mussolini!, Trăiască muncitorimea unificată!, Vrem alianță cu țările democratice!, Trăiască Rusia Sovietică!, Trăiască frontul păcii!, Vrem păstrarea independenței României!, Să fimem piept agresorului!, Trăiască integritatea teritorială a României, Trăiască frontul popular antifascist! scandau neconținut miile de demonstranți¹⁴.

O atenție deosebită a fost acordată în cadrul campaniei politice de 1 Mai sublinierii pericolului prezentat de organizațiile fasciste din interiorul țării, și, în primul rînd, de Garda de Fier, principala agentură hitleristă în România. De aceea, printre parolele dintre cele mai larg folosite de participanții la marea demonstrație muncitorească de la 1 Mai 1939 au fost cele referitoare la condamnarea acestei organizații fasciste, teroriste. Pe întregul traseu muncitorii au scandat: Jos Garda de fier!, Jos gardianul, Jos agenții hitleriști!, Jos agenții trădători de țară!. În același timp, oamenii muncii au luat poziție deschisă împotriva acelor elemente fasciste sau profasciste ale burgheziei care se pronunțau pentru ralierea României la politica statelor fasciste¹⁵.

În încheierea manifestației, care, potrivit programului a avut ca punct final Parcul Libertății, într-o atmosferă de puternic entuziasm patriotic s-a depus o coroană de flori la Mormîntul Eroului Necunoscut — simbol al prețurii pe care poporul român o dădea eroilor neamului, celor care aduseseră suprema jertfă pe altarul unității și independenței naționale¹⁶. Comuniștii au primit din partea Comisiei conspirative de organizare a zilei de 1 Mai instrucțiuni să continue acțiunile revoluționare și în după amiaza acestei zile, în cadrul serbării cîmpenești organizată pe Stadionul Muncitoresc din cartierul Pîrlaret¹⁷.

¹³ „Scinteia“ din 1 Iunie 1939; Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 68, dosarul nr. 6148, f. 6—14, 17; dosarul nr. 6148, f. 3—4.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Arhiva C.C. al P.C.P., fondul nr. 1, dosarul nr. 227, f. 383—384.

¹⁷ Olimpiu Matichescu, Op. cit.

Semnaland numărul mare de participanți la festivitățile de pe stadion, rapoartele organelor de poliție arătau că muncitorii s-au organizat în grupuri și au luat în discuție diferite probleme legate de revendicările economice și politice ale maselor, de necesitatea creării și consolidării unității de acțiune a clasei muncitoare, împotriva politicii de cedare în fața agresorului hitlerist, a fascismului și pericolului de război. Era consemnată, de asemenea, voința clasei muncitoare de apărare a păcii, a integrității teritoriale și independenței naționale a poporului român¹⁸. Din inițiativa comuniștilor și a muncitorilor social-democrați au fost organizate, la Stadionul Muncitoresc, și în diverse păduri și locuri de agrement din jurul capitalei, acțiuni cu caracter educativ patriotic, s-a extins acțiunea de colectare de ajutoare pentru internaiții politici ai clasei muncitoare, s-au lansat și scandal chemările amintite, ale partidului comunist, „Iliescu Eftimie și Nicolae Ceaușescu — raportau agenții aparatului represiv — ultimul fost condamnat la 3 ani închisoare, pentru activitatea comunistă, pedeapsă executată, au strigat la terminarea serbării lozinca comunistă Trăiască Frontul Popular”¹⁹.

Amploarea manifestărilor revoluționare din 1 Mai 1939 și transformarea lor într-o acțiune antifascistă și antirăzboinică de amploare a avut ecou și peste granițele țării. Astfel, în ziarele „Daily Herald” din Marea Britanie și „Izvestia” din U.R.S.S. din 2 și respectiv 4 mai 1939, au apărut informații în care se arată că în România, la 1 Mai, 20.000 de muncitori au demonstrat în București sub lozinci antifasciste și antirăzboinice.

„Manifestările de 1 Mai din București și din provincie — scrie la rîndul său revista „Rundschau”, din Basel (Elveția) din 25 mai 1939 — au relevat intensificarea activității antifasciste a maselor ca și o creștere a influenței partidului comunist, a capacității sale de a mobiliza masele”. Referindu-se la cadrul unității muncitorești de luptă care a stat la baza acestor acțiuni, revista remarcă, de asemenea, caracterul lor profund patriotic, hotărîrea manifestă a clasei muncitoare din România de a apăra independența, suveranitatea națională și integritatea teritorială a țării.

Hotărîrea unanimă a poporului român de a se opune agresiunii fasciste, de a-și apăra cu orice sacrificiu independența, suveranitatea națională și integritatea teritorială a patriei au produs impresie profundă în S.U.A. Atașatul român de presă din Washington sublinia, în raportul trimis în țară, că manifestările de masă de la 1 Mai 1939 din România, — în-deosebi caracterul lor antifascist și antirevizionist — au fost comentate și apreciate în mod deosebit în presa din această țară, precum și în emisiunile diverselor posturi de radio. S-au făcut dese referiri la cuvintele lui Armand Călinescu: „Cei care cred că avem ceva de dat se înșală. Apăra-vom cu sîngele nostru ce ne aparține”²⁰.

¹⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 68, dosarul nr. 6146; f. 2, 13; dosarul nr. 6148, f. 7; fondul nr. 1, dosarul nr. 327, f. 374.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Olimpiu Matichescu, Op. cit., p. 39.

Evenimentele de la 1 Mai 1939 din București au avut răsunet în cadrul Conferinței internaționale asupra problemelor democrației, păcii și apărării persoanei umane, ținută la Paris în zilele de 12—14 mai 1939. Luând în discuție situația din România, amenințată de fascism și agresiune din partea Germaniei hitleriste și a aliaților săi, Conferința, în documentul intitulat *Pentru integritatea și independența României, Amenințarea Germaniei hitleriste, România în frontul păcii*, aprecia că manifestările muncitorești din ziua de 1 Mai din București sînt „expresie a voinței maselor”. Documentul considera că acestea au avut un puternic caracter antifascist și antirăzboinic, „ceea ce este dovadă că poporul român se rallyază la mișcarea antifascistă și că voința sa este de a lupta, în mod real, împotriva agresorului și fascismului”²¹.

Manifestațiile antifasciste și antirăzboinice de la 1 Mai 1939 din București se înscriu ca momente însemnate în cadrul general al acțiunilor de masă revoluționare organizate și conduse de partidul comunist în această etapă istorică, împotriva exploatării capitaliste, fascismului și revizionismului agresiv, pentru apărarea independenței și suveranității naționale. Din acest punct de vedere, rămîne deosebit de important faptul că în mod simultan, în aceeași zi, comuniști, socialiști și social-democrați și-au unit glasul în apărarea drepturilor și libertăților democratice, împotriva primejdiei fascismului, a hitlerismului, și-au afirmat hotărîrea de a lupta cu fermitate și pînă la sacrificiul suprem pentru independența și suveranitatea de stat a României.

Aceste acțiuni au constituit, pe de altă parte, o nouă verificare, în practica luptei revoluționare, a justeței liniei politice, ideologice și tactice a partidului comunist, subliniind marea sa capacitate organizatorică, legăturile sale strînse cu masele largi ale poporului. Ele au contribuit, în același timp, la creșterea prestigiului, a autorității de care Partidul Comunist Român se bucura în fața întregii națiuni.

Așa după cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român: „1 Mai 1939 s-a transformat într-o puternică manifestare împotriva fascismului și războiului, numărîndu-se printre puținele manifestări din Europa care au avut loc în condițiile cînd fascismul era în ofensivă, după München. Poporul român, sub conducerea comuniștilor, în alianță cu socialiștii, cu alte forțe democratice, și-a exprimat voința de a face totul pentru a împiedica ascensiunea fascismului, instaurarea dictaturii fasciste în România. A fost o dovadă a maturității clasei muncitoare, a posibilităților de care dispunea atunci poporul nostru, forțele sale revoluționare și progresiste de a organiza cu succes lupta împotriva războiului și fascismului”²².

Mereu prezentă, experiența acestor acțiuni patriotice, de luptă antifascistă va fi un exemplu stimulator în cadrul mișcării de rezistență antifascistă a poporului român din anii grei ai dictaturii antonesciene și războiului hitlerist, antisovietic, organizată și condusă de partidul comunist.

²¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 211, f. 169.

²² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-fazat dezvoltate*, vol. 10, Edit. politică, București, 1974, p. 183.

**La signification politique
des manifestations antifascistes
des masses à Bucarest,
le 1 Mai 1939**

RÉSUMÉ

La campagne politique, l'organisation de la fête du 1 Mai 1939 par le Parti Communiste Roumain se sont déployées en conditions spécifiques, différentes par rapport à celles des périodes précédentes. C'est le mérite du Parti Communiste Roumain si en ces conditions, affrontant la terreur déclenchée contre lui, il a trouvé encore l'orientation tactique la plus juste, en réussissant, par la collaboration avec les socialistes et social-démocrates, de transformer les réunions et les démonstrations du 1 Mai 1939 en actions vigoureuses de protestation contre le régime de dictature royale, contre le fascisme et les préparatifs pour la guerre, pour la défense de l'indépendance, la souveraineté et l'intégrité territoriale de la patrie. L'auteur souligne le fait que tous les préparatifs et mesures d'organisation qui ont déterminé le caractère révolutionnaire, antifasciste et patriotique accentué des réunions et manifestations à Bucarest, le 1 Mai 1939 sont fortement liées à l'activité de la jeunesse révolutionnaire de la Capitale et surtout à celle de Nicolas Ceaușescu.